# Emlékezzünk nagyjainkra

## Rohai László, a nagyenyedi Hangya Szövetkezeti Központ vezéregyénisége

GYÖRFI DÉNES

Kevesen voltak azok, akik a sors által kijelölt úton és cél mellett egy életen át olyan elhivatottsággal dolgoztak volna Erdélyben a szövetkezeti mozgalom életre hívásán és megerősödésén, amint azt annak idején Rohay László, a nagyenyedi Hangya Szövetkezeti Központ első vezérigazgatója tette.

Rohai Szatmáron született 1870. október 4-én. Helybeli tanulmányainak befejeztével a hamburgi Akadémián két év alatt alapos és széleskörű kereskedelmi ismereteket sajátított el. Hazatérése pedig egybeesett a gróf Károlyi Sándor által kezdeményezett szövetkezeti terv beindításával, fölkarolásával. Így válik hamarosan a beindult intézmény első ellenőrévé. Akkor viszont aligha fordult meg az agyában, hogy ezzel a lépéssel egy egész életre való eljegyzést kötött a kisemberek érdekeit szolgáló, sok önzetlenséget, még több fáradságot és áldozatot megkövetelő szövetkezeti üggyel. Mint ahogy azt sem képzelte el s meg sem jósolhatta senki, hogy az 1898-ban gr. Károlyi Sándor által a Baross-utcabeli egyszerű lakásán létrehozott s öt szerénykedő tisztviselővel működtetett intézmény alig 25 év múlva, mint az ország első kereskedelmi vállalata, hatemeletes, saját palotájából, hatalmas tisztviselői gárdával fogja intézni a hatáskörébe tartozó  több mint 2000 szövetkezet áruellátását.

A Hangya Szövetkezeti Központ terebélyesedésével egyetemben szélesedett, bővült Rohay László munkaköre is, aki elméleti felkészültsége mellett hamburgi és berlini világcégeknél szerzett gyakorlati kereskedelmi tudással felszerelve indult el pályáján. Már tevékenysége kezdetén marosmenti, aranyosmenti és székelyföldi falvak szövetkezeteinek beindításán munkálkodik. Így jöhetett létre igen rövid idő alatt falusi szövetkezet Alsósófalván, Csíkszeredában, Csíkkozmáson, Erkeden, Felőrön, Kányádon, Kerelőszentpálon, Mócson, Nagyenyeden, Sepsiszentgyörgyön, Tordán, Tövisen s még számos más helységben. Az 1906-ban létrehozott nagyenyedi kirendeltség főnöki pozíciójába pedig a fiatal Rohay László kap megtisztelő megbízatást, mely intézmény a továbbiak során nagyszabású fejlődésen megy át. Az indulás évében jegyzett 744 000 korona értékű áruforgalma 1913-ban több mint 4 millióra, 1918-ban pedig több mint 22 millióra emelkedik.

A világháborút követő időszakban a Romániához csatolt területek mintegy 600 szövetkezetének gondja-baja nehezedett Rohay László vállaira. Mindezek megoldása végett hozta létre 1920-ban a Hangya Szövetkezetek Nagyenyedi Központját, mely intézmény áruforgalma alig négy év alatt 32 millió lejről 57 millióra emelkedett.

Vezérigazgatói állásában a munka oroszlánrészét vállalta föl a piacok nyitása, a szövetkezeti áru és annak pénzügyi irányítása s a mindezek által megkövetelt szövetkezeti hálózat kiépítése terén. Ennek megfelelően rövid idő alatt hat új áruraktárt szervezett Erdély különböző pontjain (Marosvásárhely, Sepsiszentgyörgy, Nagyvárad, Arad, Szilágysomlyó stb.), melyeknek helyes irányításával a Hangya Központ áruforgalmának évről évre való növekedését biztosította, s egyre teljesebben végezhette el a vidéki szövetkezetek zökkenőmentes áruellátását. Munkája viszont távolról sem volt tehermentes. Az új politikai, gazdasági, szociális viszonyok rendkívüli próbára tették Rohay László vezérigazgató testi és lelki erejét.

Volt viszont mindezek mellett egy felemelően szép örömnapja is, éspedig 1924. szeptember 25-én, amikor a Hangya Központ vezetősége, tiszti kara, a szövetkezetek vezetősége bensőséges ünnepség keretében méltatta Rohay László 25 éves szövetkezeti tevékenységét. Ez alkalommal a maga nemében – mind méreteiben, mind kivitelezésében, legalábbis erdélyi viszonylatban – egyedülálló *Emlékalbum*ot készítettek tisztelői, melyet az ünnepi pillanat keretében nyújtottak át az ünnepeltnek, s mely fényképalbum leánya, néhai Illyés Éva jóvoltából most már a nagyenyedi Bethlen Gábor Dokumentációs Könyvtár örök tulajdonát képezi. Az ünnepély keretében Ugron István, a Hangya Központ igazgatósági elnöke, Ürmössy József, homoródszentpáli szövetkezeti ügyvezető elnök, dr. Láday István, a Hitelszövetkezetek kolozsvári szövetségének tanácsosa, Török Bálint, az Erdélyi Gazdasági Egyesület titkára, Szigeti Béla, a Nagyenyedi Kisegítő Takarékpénztár igazgatója, Horváth Pál, az Alsófehér Vármegyei Gazdasági Bank igazgatója, Dumitrescu Mihai, a nagyenyedi CFR állomásfőnöke, végül Böhm Sándor, a Hangya tisztviselői karának igazgatója méltatta az ünnepelt lankadatlan munkásságát.

Az üdvözlések elhangzása, valamint az *Emlékalbum* átnyújtása után a jubiláló Rohay László vezérigazgató a megilletődés hangján mondott hálás köszönetet a kitüntető és elismerő szavakért. Tartalmas és terjedelmes, visszapillantó jellegű beszédéből ez alkalommal csupán a legfontosabb gondolatokat ragadom ki:

„Ezelőtt 5 évvel u. i. – emlékeztetett a legutóbbi évekre – amikor körülöttünk minden izében recsegett, ropogott, a Hangyának nem volt és nem is lehetett más fontosabb célkitűzése, mint az, hogy az erdélyi szövetkezetek vagyonát megmentse és ezzel megmentse azt

az erkölcsi értéket, amely népünk szervezettségében adódott. Ha most rámutathatok, hogy az elmúlt 4 év alatt a Hangya szövetkezetek saját vagyona 32 millióról 57 millióra emelkedett, azt hiszem megállapíthatjuk, miszerint a Hangyának legelső és legfontosabb célját sikerült megvalósítani és ezzel az eredménnyel nagyjából meg is lehetünk elégedve."

A Hangya második kitűzött célja, miszerint új szövetkezetek létesítésével erősödjön a szövetkezeti tábor, a propaganda minden eszközének felhasználása mellett sem volt elérhető, aminek – szónok szerint – a közöny volt a legfőbb oka.

„Még nagyon sokan vannak – hangoztatta – akik a szövetkezetek hangyaszorgalommal elért csekély eredményének erkölcsi oldalát nem látják, vagy egyáltalán nem akarják meglátni. Ez azonban ne csüggesszen minket és jövőre is minden lehetőt tegyünk meg és használjunk fel minden alkalmat a szövetkezetek propagálására." Kiemelte ugyanakkor, hogy a földműves szövetkezeti tagok mezőgazdasági ismereteinek gyarapodásában az Erdélyi Gazdasági Egyesület részéről kapták meg a leghathatósabb támogatást, mely hozzájárulásra a továbbiakban is kifejezett igényt tartottak.

Beszéde további részében mindazok iránti köszönetét fejezte ki, akik kitartó, céltudatos munkájában mindig mellette voltak és mindenben segítségére, támogatására siettek. E keretben hangzott el Ugron István elnök, továbbá dr. Garda Kálmán alelnök, dr. Asztalos Kálmán ügyész, dr. Drexler Béla igazgató, és természetesen nem utolsósorban gróf Károlyi Sándor személye és tevékenysége iránt kifejezett elismerő szava és köszönete. Végül pedig az igazgatóság, felügyelőbizottság és tisztikar tagjaihoz intézett – napjainkban is megszívlelendő – szavaival zárta beszédét:

„A mi elvünk egységes, célkitűzésünk azonossága mi közöttünk tartós barátságot hozott létre és közös barátsággá kovácsolta össze érzelmeinket. A mi elvünk és a mi célkitűzésünk nem változhat, azért nincs közöttünk dissidens és nem ismerjük azt a „fából vaskarika" valamit, amit más felfogású, más célkitűzésű, ellenségből barátokká váló politikusok fúziónak neveznek. A mi barátságunk nem érdek szerint, lejáratra alakult politikai barátság, a mi barátságunk szövetkezeti barátság és azért tartós. A Ti képetek kedves Barátaim mélyen be vannak vésve az én baráti szívembe s most ráadásul Ti egy albumot nyújtottatok át nekem, mely tele van az én kedves kartársaim, munkatársaim fényképeivel. Mondhatom, hogy ennél kedvesebb és megtisztelőbb meglepetést nekem nem szerezhettetek volna. Fogadjátok ezért hálás köszönetemet."

A továbbiak során csupán négy évig bírhatta még a ránehezedő tennivalók oroszlánrészét. A mindössze egy hétig tartó kíméletlen betegség 1928. március 8-án vált végzetessé számára. Élete teljében, 58 éves korában kényszerült megválni munkájától, hűséges

munkatársaitól, népes szövetkezeti táborától. „Rohay László vezérigazgató – írta dr. Szent-Iványi Árpád a *Szövetkezés* 1928. március 18-i, gyászkeretes vezércikkében – huszonkilenc évi törhetetlen kitartó munkával a kisemberek érdekeit szolgáló szövetkezeti ügynek élt éltető, fenntartó és fejlesztő lelkével, kinek szervező és alkotó ereje volt egyedül képes az erdélyi leszakadt Hangya szövetkezeti hálózatot új szervezetbe tömöríteni és népünk boldogítására a szövetkezetek százait életben tartani. Szilárd akaratereje, mely a nehézségek és akadályok tornyosulása előtt sem riadt vissza soha, széleskörű elméleti és gyakorlati szövetkezeti és kereskedelmi tudása, miáltal a legkritikusabb helyzetekben is mindig felismerte a helyes utat, kiváló szervező képessége, aminek oly sok szövetkezet alakulását és új központunk megteremtését köszönheti végül az eredményekben és elismerésekben gazdag szövetkezeti munkásság, amit a Hangya bölcsőjétől annak terebélyes fává való kifejlődéséig a legnagyobb lelkesedéssel, odaadással kifejtett, egyaránt hivatottá tették őt a vezetésre. Mint az erdélyi Hangya szövetkezeti központunk első vezérigazgatója sohasem csüggedő erős reménységgel keltette életre szövetkezeteink jövője iránti bizodalmunkat s gondos atyai szeretetével ápolta a fiatal zsenge fát, melyet az új viszonyok között is népünk áldásos gyümölcsöt termő életformává kívánt fejleszteni. Derékba tört ketté ez a nagy alkotó munka és az az erős bizalom, amely Rohay László személyétől és működésétől várta a jobb és szebb szövetkezeti jövőt ama meleg szeretet és általános tisztelet alapján, ami az ő rokonszenves egyéniségét minden szövetkezeti vezetővel, taggal és munkással egyaránt összekötötte. A kegyetlen halál elszakította nagy vezetőnket szövetkezetünk éléről, frissen hantolt sírja fölött mélységes szomorúsággal és őszinte kegyelettel áll az erdélyi szövetkezők tábora. Emlékét úgy őrizhetjük meg legméltóbban, ha követjük példáját, megfogadjuk irányítását, tanításait s továbbra is haladunk azon a tiszta úton, amelyet Rohay László vezérigazgató jelölt meg nekünk.”

(Szerk. megj.: A Nagyenyedi Hangya Szövetkezeti Központ történetéről bővebb ismereteket szerezhet az olvasó a frissen megjelent *Szövetkezetek Erdélyben és Európában* című kötetből, kiadó: Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár, 2007.)